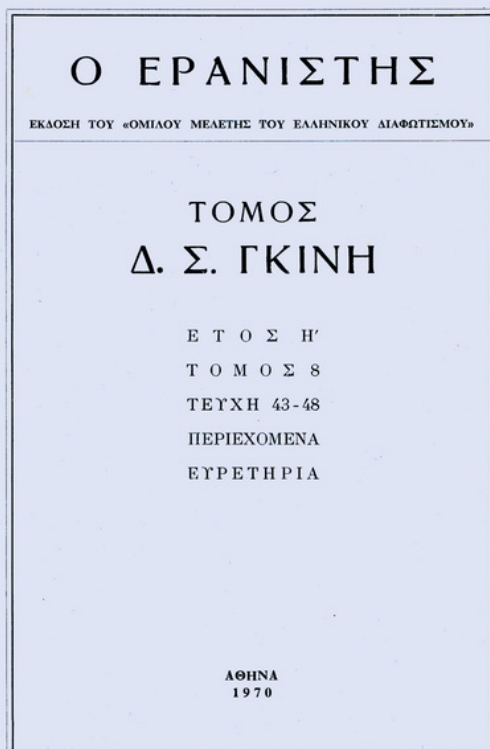

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

Ανέκδοτα ζακυνθινά έγγραφα (1547-1826)

Ντίνος Κονόμος

doi: [10.12681/er.9934](https://doi.org/10.12681/er.9934)

Copyright © 2016, Ντίνος Κονόμος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κονόμος Ν. (2016). Ανέκδοτα ζακυνθινά έγγραφα (1547-1826). *The Gleaner*, 8, 225–242.
<https://doi.org/10.12681/er.9934>

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΖΑΚΥΝΘΙΝΑ ΕΓΓΡΑΦΑ (1547 - 1826)

Ἡ παρακάτω μικρὴ συλλογὴ ἀπὸ ἑπτὰ ἀνέκδοτα Ζακυνθινὰ ἔγγραφα, πού περιέχουν ἐνδιαφέρον ὕλικό σχετικὸ μὲ τὸ ἰδιωτικὸ καὶ δημόσιο Δίκαιο τῆς Ἑπτανήσου μέσα στὴ χρονικὴ περίοδο τριῶν σχεδὸν αἰώνων, ἃς θεωρηθεῖ σὰν μιὰ ἐλάχιστη προσφορὰ στὸν τιμητικὸ τόμο τοῦ «Ἐρανοστῆ» γιὰ τὸν ἀγαπητό μου φίλο Δημήτριο Γκίνη.

Τὸ πρῶτο ἔγγραφο (25 Ἰουλίου 1547), προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀνέκδοτο κώδικα τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Θεοτόκου Ἀναφωνήτριας Ζακύνθου. Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ κώδικα αὐτοῦ ἔχουμε ἀντιγράψει ἀπὸ καιρὸ κι' ἐτοιμαζόμαστε τώρα γιὰ τὴν ἔκδοσή του. Ὁ κώδικας εἶναι γραμμένος μὲ τὸ χέρι τοῦ Ἰωσήφ Δόξα, Μητροπολίτη Σεβαστείας καὶ ἡγουμένου τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Θεοτόκου Ἀναφωνήτριας. Τὸ δεύτερο (30 Μαΐου 1587) προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης, πού σώζεται, ὅπως εἶναι γνωστό, στὴ Βενετία, καὶ ἀναφέρεται στὴν πιστοποίηση καὶ ἔγκριση τῆς χειροτονίας ἑνὸς Κρητικοῦ ἱερωμένου ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Αἰγίνης Διονύσιο Σιγοῦρο, μετέπειτα Ἅγιο καὶ Προστάτη τῆς Ζακύνθου. Φωτοτυπία τοῦ ἔγγραφου αὐτοῦ εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνη νὰ μᾶς δώσῃ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας καθηγητῆς κ. Μανουῖσος Μανούσακας. Τὸ τρίτο ἔγγραφο (8 Ἰουλίου 1617) εἶναι ἡ διαθήκη τοῦ Ζακυνθينوῦ ἄρχοντα Τζώρτζη Ρουκάνη, προγόνου τῆς μητέρας τοῦ ποιητῆ Ἀνδρέα Κάλβου, γραμμένη τὴν χρονιὰ τῆς ἐπιδημίας τῆς πανούκλας στὴ Ζακύνθο (1617). Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ κατέχει ὁ συγγραφέας καὶ ἀγαπητὸς φίλος κ. Διονύσιος Ρώμας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπέτρεψε νὰ τὸ φωτογραφίσουμε, μαζὶ μὲ ἄλλα χειρόγραφα, γιὰ ἔκδοση. Τὸ τέταρτο ἔγγραφο (22 Μαΐου 1678) εἶναι ἡ διαθήκη τῆς Σταθούλας Καμίλλου Ρώμα καὶ σώζεται ἐπίσης στὸ ἀρχεῖο τοῦ Διονυσίου Ρώμα. Τὸ πέμπτο ἔγγραφο (17 Ἰανουαρίου 1788) εἶναι πρωτότυπη συμβολαιογραφικὴ πράξη ἐπιτροπίας τοῦ διασῆμου Ζακυνθينوῦ θεολόγου καὶ λογίου Ἰωάννη Λίτινου. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ ἀνήκει στὸ ἀρχεῖο μας. Τὸ ἕκτο ἔγγραφο (16 Νοεμβρίου 1805) εἶναι ἀναφορὰ τοῦ περίφημου ἱερωμένου ἀγιογράφου καὶ σατιρικοῦ ποιητῆ Νικόλα Κουτούζη πρὸς τὴν Διοίκησιν Ζακύνθου. Ἡ ἀναφορὰ τούτη, μὲ τὴν αὐτόγραφη ὑπογραφή τοῦ Νικόλα

Κουτούζη ή Κοτούζη ή Κοτούζιου, προέρχεται από τὸ ἀρχεῖο μας καὶ τώρα τελευταῖα τὴν δωρήσαμε στὸν κ. Δ. Ρώμα. Γιὰ τὸν Κουτούζη θὰ δώσουμε ἀργότερα ἕνα πλῆθος ἀγνώστων ἱστορικῶν στοιχείων καὶ ἀνεκδότων ἐγγράφων. Τὸ ἔβδομο καὶ τελευταῖο ἐγγράφο (26 Δεκεμβρίου 1826) εἶναι ἡ διαθήκη τῆς Βασιλικῆς Μαρτελάου, συζύγου τοῦ φιλελεύθερου ρασοφόρου καὶ προδρόμου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας Ἀντωνίου Μαρτελάου. Ἡ διαθήκη αὐτὴ σώζεται στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ζακύνθου, ἀπ' ὅπου καὶ τὴν ἀντιγράψαμε.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ διαπιστώσῃ μόνος του τὴν ἱστορικὴ, λαογραφικὴ καὶ γλωσσολογικὴ ἀξία τῶν δημοσιευομένων ἐγγράφων. Σὲ ὅλα τὰ κείμενα ὑπάρχει ὁ σχετικὸς ὑπομνηματισμὸς μας γιὰ τὴν καλύτερη παρουσίασή τους. Δημοσιεύονται μὲ διορθωμένη ὀρθογραφία καὶ στίξη.

Ντίνος Κονόμος

1

Κόπια ἴσια † α φ μ ζ μηνὸς Ἰουλίου κέ'.

† Ἡ κυρὰ Μαρούλα, τοῦ ποτὲ πρωτοπαπᾶ Γλαρετζάνου Ἀντωνίου¹ ἢ συμβία, παρῶν σωματικῶς, μὲ ἰδία βουλή καὶ θελήσεως αὐτοῦ, οὐχὶ βίας, μήτε ἀναγκάσεως τινὸς ἀνθρώπου, τὴν σήμερον ἔδωσε καὶ ἐψυχοδώρησε πρὸς τὴν Κυρίαν τὴν Ἀναφωνήτρια² ἕνα κομμάτι ἀμπέλι, ὅπερ ορίζει εἰς τόπον λεγόμενον εἰς τ' Ἀκρωτήρι³, ὅσο κείνο πὸν ἠβρίσκειται τὴν σήμερον κυρὰ καὶ νοικοκυρὰ, τὸ δίδω διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ μακαρίτου τοῦ ἀντροῦς μου, τοῦ ποτὲ πρωτοπαπᾶ Ἀντωνίου Γλαρετζάνου, καὶ διὰ τὴν ψυχὴν τὴν ἐδική μου καὶ διὰ τὰς ψυχὰς τῶν γονέων μου καὶ μὲ τὲς ἐλιές καὶ μὲ τὴν ἐκκλησίαν τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεο-

1. Ὁ πρωτοπαπᾶς Ζακύνθου Ἀντωνίου Γλαρετζιάνος εἶχε λάβει ὡς *ius patronato publico* τὴν περιώνυμη ἐκκλησία τοῦ τότε Προστάτη τοῦ Νησιοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στὸ Κάστρο, ἡ ὁποία ὕστερ' ἀπὸ τὸν θάνατό του παραχωρήθηκε ἀπὸ τὴν Βενετσιάνικη Γερουσία στὸν πρωτοπαπᾶ Ναυπλίου καὶ λόγιο Νικόλαο Μαλαξὸ καὶ τοὺς ἀπογόνους του (πρὶν ἀπὸ τὸ 1556). Βλ. Κ. Ν. Σάθα, *Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, τόμος

V. Athènes - Paris 1883, σελ. 109. Ἐπίσης βλ. Α. Χ. Ζώη, *Αἱ ἐν Ζακύνθῳ Μοναί*, Ἐν Ζακύνθῳ 1900, σελ. 46 καὶ τοῦ ἴδιου, *Πρωτοπαπάδες Ζακύνθου*, Ἡλία Τσιτσέλη, *Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα*, τόμος δεῦτερος, ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 500.

2. Βλ. Ντίνος Κονόμος, *Ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια στὴ Ζακύνθο*, Ἀθήνα 1967, σσ. 17 - 20.

3. Τὸ προάστιο τῆς Ζακύνθου Ἀκρωτήρι.

λόγον⁴ και με τὸν ληρόν, νὰ εἶναι τῆς Κυρίας τῆς Ἀναφωνήτριας, ἐβγά-
νοντας τὸ λάκκωμα⁵, τὸ ἀμπέλι και ἀποπάνου ἀπὸ τὴν γράνα⁶, νὰ εἶναι
τῆς Κυρίας τῆς Ἀναφωνήτριας, [. . . .]⁷ νὰ τὸ τρώγω ζώντας μου
και πεθινήσκοντάς μου νὰ μένη εἰς τὴν Κυρία τὴν Ἀναφωνήτρια. Οἱ
πλησιασμοὶ τοῦ αὐτοῦ ἀμπελιοῦ εἶναι ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρος Ἰωάν-
νης Παγούδης⁸, ἀπὸ δύσεως στράτα κουμούνα⁹, και ἀπὸ τὴν τρεμον-
τάνα¹⁰ κὺρ Γεώργης Μακρῆς¹¹ και ἀπὸ τὴν ὄστρια στράτα κομούνα.
Ἐπὸ μαρτυρίας παρακλητοῦς ἀνθρώπους κὺρ Γεωργίου Τρούζα¹² και
κὺρ Δήμου Μαρούδα¹³ και κὺρ Κωνσταντίνου Μαρόπουλου¹⁴ και Καλο-
γιάννη Βάλμη¹⁵.

2

Clmi come fratelli honoratissimi.

*Essentdosi apresentato avanti di noi alli 25 del corrente il Reve-
rendo papà Mathio Vitsamano di quel loco accompagnato con lettere
de vostre signorie Ch(iarissimi)me del 24 aprile prossime passati a noi
inviate, per le quali siano stati ricercati a doverle far confirmare et
aprobare il sacro del sacerdotio già da lui riceputo in terre aliene non
per alcun suo errore maligno ma per più impedimenti et altri evi-
denti de temporalis occorsili ne con intentione di contravenir ali ordeni
di sua Serenità come nenimo accetati de dette lettere di V. Signorie
chme onde a loro gratificatione et a laude dell' omnipotente Iddio non*

4. Ἐκκλησία στὴν τοποθεσία τοῦ Ἀκρωτηριοῦ «Φρύδο», ἡ ὁποία ἦταν ἐρειπωμένη στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα· ξαναχτίστηκε ἀπὸ τὸν Διονύσιο πτ. Κοσμᾶ Βιδάλε παίρνοντας ἀπὸ τότε και τ' ὄνομά του «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος τοῦ Βιδάλε». Βλ. Ντ. Κονόμος, Ἐκκλησίες και μοναστήρια στὴ Ζάκυνθο, ἔ. ἀ., σσ. 69 - 70.

5. Λακκούβα, λάκκος, λάκκα.

6. Τάφρος, γούβα, χαντάκι.

7. Δυσανάγνωστη λέξη.

8. Οἰκογένεια Παγούδη, ἄγνωστης προέλευσης, ἐγκαταστημένη στὴ Ζάκυνθο ἀπὸ τὸν 15' αἰώνα. Σήμερα ἔχει ἐκλείψει.

9. Δρόμος δημόσιος.

10. Ὁ βορρᾶς.

11. Γεώργιος Ἰωάννου Μακρῆς, ἀπόγονος ἱστορικῆς βυζαντινῆς οἰκογένειας ἐγκαταστημένης στὴ Ζάκυνθο (1486) και σωζόμενης ἕως τώρα ἐκεῖ.

12. Γεώργιος Τρούζας ἢ Τρούσας, δημόσιος διδάσκαλος Ζακύνθου.

13. Οἰκογένεια Μαρούδα, ἐγκαταστημένη στὴ Ζάκυνθο ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 15' αἰώνα, και σωζόμενη μέχρι σήμερα.

14. Οἰκογένεια σωζόμενη μέχρι σήμερα στὴ Ζάκυνθο.

15. Οἰκογένεια ἀπὸ τὸ χωριὸ τῆς Ζακύνθου Δράκα, ἡ ὁποία ἐξέλιψε.

dovendosi mancare a cadaun sudito nostro et [φ. r^o]massime a quelli che si conoscono degni de ogni giusto et ragionevol favore si siamo mossi per mandato nostro di far aprobare a tal sacerdotio il detto papà Mathio per mezzo di questo Reverendissimo Arcivescovo Greco Don Dionisio Sicuro dimorante in questo luoco poichè de presenti non sie ritronato il Reverendissimo Vescono di Ceffalonia et Zante al quale aspettava tal giurisdictione et per molti convenienti rispetti et impedimenti da noi riconosuti esso papà Mathio non ha potuto trasferirsi in detto loco di Ceffalonia sichè attestiamo e facciamo fede alle signorie vostre chme come detto papà è stato dal detto Reverendissimo Arcivescovo Sicuro confermato et aprobatò pro prete al ritto greco dopo fatteli le debitte essaminationi et trovatolo atto a tal dignità havendolo instituito tutte quele solenità spetanti et pertinenti a tal carico clericato et religioso si come di ciò siamo stati certificati per fede et breve de esso Reverendissimo Arcivescovo fatto sotto di 18 instante modo vedere esistente apresso esso Reverendo papà et con tal fine alle Sue Ve. Chme di Cuore me li offero et recomando.

Dal Zante li 30 Maggio 1587.

Franco Giustiniano Prov(editor)

(A tergo)

Alli Chmi Signori Duca et Consiliarij. Regimento di Candia come fratelli honoratissimi.

(Recepta) sotto di 3 Giugno 1587.

[Μετάφραση]

Πρὸς τοὺς ἐντιμοτάτους Ἰσαδέλφους ἡμῶν,

Ἐνεφανίσθη τὴν 25 τρέχοντος ἐνώπιον ἡμῶν ὁ αἰδ. Παπᾶς Ματθαῖος Βιτσαμάνος¹, ἐκεῖθεν προερχόμενος καὶ κομίζων πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὰς τῶν Ὑμετέρων ἐκλαμπροτάτων εὐγενειῶν, χρονολογουμένας ἀπὸ 24ης παρελθόντος Ἀπριλίου.

1. Ἡ οἰκογένεια Πιτσαμάνου, βοεμικῆς καταγωγῆς, ἐγκαταστάθηκε στὴ Βενετία πρὸ ἀνημνεύτων χρόνων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς κλάδους ἦλθε στὴν Κρήτη. Οἱ Πιτσαμάνοι διακρίθηκαν στοὺς πολέμους τῆς Βενετίας καὶ πῆραν, ὡς ἀμοιβή, τίτλους καὶ προνόμια. Στὸ διάστημα τῶν Τουρκοβενετικῶν πολέμων ἕνας κλάδος τῆς οἰκογένειας

ἦλθε στὴν Κεφαλονιά. Ὁ ἱερωμένος καὶ ἀγιογράφος Κωνσταντῖνος τοῦ Ἰακώβου (ἰδρυτῆ τοῦ οἴκου τῆς Κεφαλονιάς) ἐχτίσε στὸ Ἀργοστόλι (1691) τὴν ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Βλ. Α. Μηλιαράκη, *Γεράσιμος Πιτσαμάνος, ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων Κεφαλλήν*, περ. «Ἐστία», τόμος ΚΔ', 26 Ἰουλίου 1887, σσ. 473 - 477.

Συμφώνως πρὸς αὐτὰς ἐκαλούμεθα ὅπως ἐνεργήσωμεν ἵνα πιστοποιηθεῖ καὶ ἐγκριθεῖ ἡ χειροτονία τοῦ ἄνωθεν Ἱερέως ἥτις εἶχε λάβει ἤδη χώραν εἰς ξένην ἐπικράτειαν. Τοῦτο δὲ οὐχὶ ἐκ κακοβούλου διαθέσεως τοῦ εἰρημένου, ἐπιδιώξαντος νὰ παραβῆ τὰς διαταγὰς τοῦ Γαληνοτάτου Ἀρχοντος [Δόγη], ἀλλὰ, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῶν Ὑμετέρων ἐκλαμπροτάτων εὐγενειῶν ἐμφαίνεται, λόγῳ ἀνυπερβλήτων καὶ εὐαποδείκτων ἐμποδίων.

Ὅθεν πρὸς Ὑμετέραν ἱκανοποίησιν καὶ συμφώνως πρὸς ἐπιταγὴν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, ἥτις μᾶς ἐπιβάλλει νὰ παράσχωμεν ἀνυπερθέτως πᾶσαν δικαίαν καὶ λογικὴν ἀρωγὴν εἰς τοὺς ἀξιούς ταύτης ὑμετέρους ὑπηκόους, ἐνεργήσωμεν ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἀρμοδιοτήτων μας, ὅπως ἐγκριθῆ ἡ χειροτονία εἰς Ἱερέα τοῦ ἄνωθεν μνημονευομένου Παπᾶ Ματθαίου ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἑλληνος Ἀρχιεπισκόπου Κυρίου Διονυσίου Σιγούρου, κατοικοῦντος ἐνταῦθα. Τοῦτο διότι ἀπουσίαζεν ὁ ἀρμόδιος Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ὁ νομίμως κατέχων τοιαύτην δικαιοδοσίαν², ὁ δὲ εἰρημένος Παπᾶς Ματθαῖος ἐκωλύετο ἐκ λόγων οὐς ἀναγνωρίσαμεν ὡς ὀρθοὺς νὰ μεταβῆ πρὸς συνάντησίν του ἐν Κεφαλληνίᾳ. Ἐφ' ᾧ καὶ πιστοποιοῦμεν καὶ καταμαρτυροῦμεν διὰ τοῦ παρόντος εἰς τὰς Ὑμετέρας ἐκλαμπροτάτας εὐγενείας ὅτι ὁ εἰρημένος Παπᾶς Ματθαῖος ἐνεκρίθη καὶ πιστοποιεῖται ὡς λειτουργὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ δόγματος ὑπὸ τοῦ προαναφερθέντος Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Σιγούρου, ὅστις ἀφοῦ ἐξήτασεν προηγουμένως τὰ δέοντα εὗρεν αὐτὸν ἀξίον ὅπως καθέξει τὸ ἱερὸν τοῦτο ἀξίωμα ὡς ὑποστάντα ὅλας τὰς καταλλήλους καὶ ἐπιβαλλομένας διὰ τὸ ἱερὸν τοῦτο λειτουργίᾳ σχετικὰς ἱεροτελεστίας. Ἐφ' ᾧ καὶ κατόπιν τοιαύτης πιστοποιήσεως τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου, γενομένης τὴν 18ην τρέχοντος (παλαιὸν ἡμερολόγιον) καὶ εὐρισκομένης εἰς χεῖρας τοῦ ἄνωθεν ἱερέως, δυνάμεθα πλέον νὰ συστήσωμεν αὐτὸν ἐγκαρδίως εἰς τὰς Ὑμετέρας ἐκλαμπροτάτας εὐγενείας.

Ἀπὸ Ζακύνθου τὴν 30 Μαΐου 1587.

Φραγκίσκος Ἰουστινιάνης³ Προβλεπτῆς.

2. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Αἰγίνης Διονύσιος Σιγούρος, ὁ μετέπειτα Ἅγιος καὶ Πολιοῦχος Ζακύνθου, διωρισμένος ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡγερέπσκοπος καὶ πρόεδρος Ζακύνθου χειροτονοῦσε ἱερωμένους (ἢ ἐνέκρινε χειροτονίες, ὅπως στὴν περίπτωσιν τοῦ Ματθαίου Πιτσαμάνου) χωρὶς ἀπολύτως καμὴν ἀμοιβή. Ἡ ἀφιλοκερδῆς αὐτῆ δραστηριότητα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Αἰγίνης Διονυσίου Σιγούρου ἔθιγε τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κεφαλονιάς καὶ Ζακύνθου (κοινῆς τότε μητροπολιτικῆς ἑδρας). Ἔτσι ὁ τελευταῖος δια-

μαρτυροῦσαν ἐπανελημμένα στὴν Βενετσιάνικη Γερουσία ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Διονύσιος Σιγούρος ἐπενέβαινε στὰ ἐκκλησιαστικὰ του δικαιώματα. Ἡ Βενετία, παρ' ὅλες τὶς θρησκευτικὰς ἐλευθερίας ποῦ ἄφηνε στοὺς ὑπηκόους της, ἔβλεπε πάντα μὲ καχυποψία τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς Ἑλληνες Ἐπισκόπους. Βλ. Ντίνος Κονόμος, Ἅγιος Διονύσιος ὁ Πολιοῦχος Ζακύνθου, Ἀθήνα 1969, σσ. 33 - 35, 41 - 43.

3. Φραγκίσκος Ἰουστινιάνης, προβλεπτῆς Ζακύνθου 1586 - 1587.

(Πίσω)

Πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους Κυρίους Δούκα καὶ Συμβούλους τῆς Διοικήσεως Κρήτης, ἀξιοτιμωτάτους ἡμῶν ἰσαδέλφους.

3

[φ. 1α] Κόπια ἐβγαλμένη ἀπὸ τὲς πράξεις τοῦ ποτὲ κυρίου Σαλαμών Δε Ρώσση¹ νοταρίου ἀπὸ ἕνατο βιβλίον τῶν διαθηκῶν καὶ κωδικέλλων εἰς φύλλα δύο.

Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν, ἔτει ἀπὸ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως 1617 Ἰουλίου 8. Βλέποντας ἐγὼ Τζώρτζης Ρουκάνης², υἱὸς τοῦ ποτὲ Ματίου³, τοῦτον τὸν θάνατον, τούτην τὴν ὀργὴν τοῦ ἀφεντὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς παιδεύει εἰς τοῦτο τὸ μῶδο⁴, καὶ μᾶς ρίχνει εἰς αἰτίες λοῆς μῶδο καὶ ἀποθνήσκομε, ποὺ δὲν ἤξερομε ποῖος ἔχει νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τοῦτον τὸν τρομαχτὸν καὶ [ν]τροπιασμένο θάνατο⁵, ὅπου διὰ τὲς ἀμαρτίες τὲς δικές μου μᾶς παιδεύει ἀφέντης ὁ Θεός. Τὸ λοιπόν, τζά⁶ καὶ ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς ἠθέλησε καὶ μοῦ ἐπῆρε τὸν πικραμένο μου ἀδελφὸ καὶ με ἀφῆκε μοναχό, καὶ ἔμεινα κληρονόμος εἰς τὰ καλὰ τοῦ πατρὸς μου, ὅσα ἐκεῖνα ἐρεστάρανε⁷ σιμά μας, ὅξω ἀπὸ τὸ προικιὸ τῆς ἀδελφῆς μου, στέκοντας ἐγὼ καὶ λογιάζοντας πὼς δὲν ἤξερω ἂ γλύτωσω τούτην τὴν σκληρὴν του ὀργὴν καὶ ἀποθάνω αἰφνίδια, ἠθέλησα νὰ κάμω τούτην τὴν παρῶν μου διαθήκην με τὸ ἴδιο μου χέρι ζώντας μου, νὰ εἶναι στέρεα, βεβαία, ὡσὰν κληρονόμος τοῦ ἄνωθεν πατρὸς μου. Θέλω ἐν πρώτοις καὶ ὀρίζω, ὅτι ἀνίσως καὶ ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς μοῦ πάρῃ τὸ πνεῦμα μου, μὰ τονε παρακαλῶ νὰ μακρουίνῃ γιὰ νὰ δουλέψω τὲς ἀμαρτίες

1. Σολωμὸν Δε Ρώσσης τοῦ Νικολάου, συμβολαιογράφος Ζακύνθου (πράξεις του ἀπὸ 21 Νοεμβρίου 1614 - 25 Μαΐου 1643).

2. Ρουκάνη. Ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια τῆς Ζακύνθου, ἐγκαταστημένη στὸ νησί ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Βενετοκρατίας. Ὁ συντάκτης τῆς διαθήκης Γεώργιος Σταματίου Ρουκάνης ὑπῆρξε πρόγονος τῆς Ἀδριανῆς Νικολάου Ρουκάνη, μητέρας τοῦ ποιητῆ Ἀνδρέα Κάλβου.

3. Ματίος, ὄνομα βαπτιστικὸ, ὑποκοριστικὸ τοῦ Σταμάτη. Ὁ Σταμάτης

Ρουκάνης ὑπῆρξε συμβολαιογράφος Ζακύνθου (πράξεις του ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου 1593 - 8 Ἰανουαρίου 1628).

4. Τρόπο.

5. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐπιδημία τῆς πανούκλας στὴ Ζάκυνθο (1617), ὅταν ἀποφασίσθηκε νὰ χριστῆ ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ἡ περιώνυμη ἐκκλησία - μουσεῖο "Ἁγιοὶ Πάντες. Βλ. Ντίνος Κονόμος, Ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια στὴ Ζάκυνθο, ἔ. ἀ., σσ. 122 - 126.

6. Ἄφοῦ, μιά καί.

7. Ἐμειναν, παρέμειναν, ὑπολείπονται.

μου, μὰ ἂν ἀποθάνω ἀφήρω τὴ μάνα μου κυρὰ καὶ νοικοκυρὰ, νὰ μὴν τήνε διασεΐζη κανεὶς, μήτε νὰ τὴν πειράξῃ εἰς κανένα μῶδο ὅπου νὰ εἶναι, μόνο νὰν τὰ δοίξῃ ὅσα νὰ ἤθελα εἶσται, ὡσὰν ἴδια δικά της, τὰ αὐτὰ καλά μου καὶ εἰσὲ εἴτι ἄλλο πράμα, νὰν τὰ ἔχῃ νὰ ζωθοροφᾶται ὡς ζωῆς της, καὶ ὅ,τι χρωστοῦμε, τόσο εἰς τὸ προικιὸ τῆς ἀδελφῆς μου, τὸ εἴτι ἄλλο χρωστοῦμε, πὸν φαίνονται εἰς σκοίττα⁸ ἀπὸ χέρι δικό μου, νὰν τὰ πλερώνῃ· μὲ τοῦτο ἢ αὐτὴ μου μάνα νὰ εἶναι ὀμπλιγάδα⁹ νὰ δίνῃ πᾶσα χρόνο εἰς ὅλες τὲς ἐκκλησίες [φ. 1 β] τοῦ Κάστρου ἢ Γαλό¹⁰, πὸν ἔχουνε ἱερεῖς καὶ λειτουργοῦνε, νὰ δίνῃ νὰ μοῦ ψάλλου πᾶσα ἐκκλησία ἓνα σαρανταλείτουργο τὸν κάθε χρόνο καὶ ἔτζι νὰν τὸ κἀνῃ ὡς ζωῆς της, καὶ ἀνίσως καὶ δὲ θέλει νὰ δίνῃ νὰν τὰ κάμουνε μὲ τὸ θέλημά της, νὰ μποροῦνε οἱ αὐτοὶ ἱερεῖς νὰν τηρε στενεύουνε¹¹ νὰ πλερώνῃ νὰ μοῦ τὰ κάμουνε· καὶ ἀποθάνοντας ἢ αὐτὴ μου μάνα, τὸ ἐδικό μου ὄλο τοῦ πατρός μου καὶ εἴτι ἄλλο ἔχω νὰ λάβω, εἰσὲ σκοίττα, εἰσὲ προστίγι¹², εἰσὲ εἴτι ἄλλο πράμα, νὰ εἶναι τὸ μισὸ τῆς ἀδελφῆς μου καὶ τῶν κληρονόμων της. Μὲ τοῦτο ἢ αὐτὴ ἀδελφὴ μου νὰ μοῦ κἀνῃ τὸν κάθε χρόνο ἕξ σαρανταλείτουργα διὰ τὴν ψυχὴ μου, δύο στὸν Παντοκράτορα¹³ καὶ δύο στὸν Ἅγιο Νικόλα στὸ Μῶλο¹⁴, καὶ δύο εἰς τὴν Βαγγελίστρα¹⁵, καὶ ἃ δὲν θέλῃ μὲ τὸ θέλημά της, νὰ μποροῦνε οἱ ἱερεῖς ὅπου θέλουν εὐρίσκονται εἰς τὲς ἄνωθεν ἐκκλησίες, νὰν τηρε σφορτζάρονε¹⁶ νὰν τὰ κἀνῃ, τόσο ἐκείνη ὡσὰν καὶ οἱ κληρονόμοι διάδοχοι αὐτῆς. Τὸ ἀποδέλοιπο¹⁷ μισὸ ὅπου ρεστάρει, ἃ θελήσῃ ἢ αὐτὴ ἀδελφὴ μου νὰ δώκῃ τὰ ἄσπρα¹⁸ νὰν τὸ πάρῃ ὅ,τι ἀξίζει, περὶ¹⁹ τῶν στάμπιλων²⁰, διὰ νὰν τὰ δώκῃ εἰς τὲς ἐκκλησίες, ὡς κάτωθε θέλω ξεκαθαρίσει, ἢ γον τὰ ἄσπρα πὸν θέλουνε εἶσται τοὺς αὐτῶν μισοῦ μετρικῶ ὅπου ρεστάρει· καὶ εἴτι μετρητὰ θέλου ρεστάρει καὶ πᾶσα ἄλλο

8. Ἐγγραφα (συμβόλαια).

9. Ὑποχρεωμένη.

10. Τὸ προάστιο τότε τῆς πόλεως Αἰγιαλός. Ἡ καθαυτὸ πόλις τῆς Ζακύνθου (ἢ Τέρρα) ἦταν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ πάνω στὸ Κάστρο.

11. Ἐξαναγκάζου.

12. Βυζαντινὴ λέξη (πρὸς + στίχος) = τόκος.

13. Βλ. Ντίνος Κονόμος, *Ναοὶ καὶ μονὲς στὴ Ζάκυνθο*, ἐκδοσις Ἰονικῆς

καὶ Λαϊκῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1964, σσ. 75 - 78.

14. Βλ. Ντίνος Κονόμος, *Ναοὶ καὶ μονὲς στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σσ. 83 - 86.

15. Βλ. Ντίνος Κονόμος, *Ναοὶ καὶ μονὲς στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σσ. 87 - 89.

16. Νὰ τῆς κἀνουν γυμνάσματα, δηλαδὴ νὰ ἐπιμείνουν στὴν ἀπόφασί του.

17. Τὸ ὑπόλοιπο.

18. Νόμισμα ἐπὶ Βενετοκρατίας.

19. Ὅμως.

20. Τῶν ἀκινήτων (τῶν κτημάτων).

προῶμα, νὰν τὰ παίρνον ὅλες οἱ ἐκκλησίες τοῦ Κάστρου καὶ Γιαλοῦ, ἤγουν ὅποιες ἔχουν ἱερεῖς [καὶ] λειτουργοῦνε, νὰν τὰ μοιράζονε ὅλες ἄρατα πορτζιόν²¹, νὰν τὰ παίρνονε εἰς ἀνάχτηση²² τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, διὰ τὴν ψυχὴν μου, μὲ τοῦτο νὰ μὲ γράφονε εἰς τὴν Πρόθεση, νὰ μνημονεύονε ἀνταμῶς μὲ τοὺς γονεῖς μου καὶ ἀδέλφια μου, γιὰ νὰ μνημονεῦμαστε αἰωνίως, καὶ ἂν ἡ αὐτὴ ἀδελφὴ μου δὲν θέλῃ νὰ δώκῃ τὰ ἄσπρα νὰν τὰ πάρῃ, νὰ μποροῦνε νὰν τὰ πουλοῦνε τὰ στάμπιλα καὶ εἴτι ἄλλο ὅπου εἶναι γιὰ πούληση, οἱ αὐτὲς ἐκκλησίες νὰ μαζεῦον τὰ ἄσπρα νὰν τὰ μοιράζονε, διὰ νὰ κάμουνε, ὡς [ἡ] γραφὴ ἄνωθεν, διὰ μνημόσυνοῦ μας. Ἀκόμη θέλω καὶ ὀρίζω, ὅτι ἂν ποτὲ [φ. 2α] τῶν καιρῶ δὲν θέλει εὐρίσκεται τῆς ἀδελφῆς μου κληρονομία, ἤγουν ν' ἀντικοντέρον²³ ἀπὸ δαύτη²⁴ τὸ ἔμισό ἐδικό ὅπου τῆς ἀφήνω νὰ ἔχη, νὰν μποροῦνε καὶ ἀποπάνω νὰ παίρνονε οἱ ἐκκλησίες ὅπου τῆς ἀφηκα τὸ μισό, νὰ ἔχουν στοῦ τρίτο καὶ νὰ τὸ μοιράζον καὶ ἐκεῖνο ἄρατα πορτζιόν τὸ ἐπίλοιπο νὰν τὸ παίρῃ τὸ ντεπόζιτο τῶν σκλάβων²⁵ καὶ σπιτάλε²⁶, ἤγουν νὰν τὸ μοιράζον τὸ ντεπόζιτο καὶ τὸ σπιτάλε διὰ τὴν ψυχὴν τῶν γονέων μου καὶ ἐμένα, μὰ θέλω καὶ ὀρίζω ὅτι ἀποθάνοντάς μου ἐμένα νὰ μπορῇ τὸ σπιτάλε νὰ τραβήξῃ αἰωνίως τὸ λιβέλλο²⁷ τοῦ Μανόλη Σαλονικιοῦ²⁸, καὶ ἀπὸ τοὺς κληρονόμους διαδόχους αὐτοῦ τὰ δεκαπέντε δουκάτα²⁹ καὶ ἓνα κοττόπουλο, ὡς καθὼς ἡ γραφὴ φαίνεται εἰς τοῦ μισερ Βιτζέντζου Κύμπη³⁰, νοταρίου. Καὶ τὸν πάχτο³¹ τοῦ Ἀντρία Ταβουλάρη³², καὶ τῶν κληρονόμων διαδόχων αὐτῶν, ὡς καθὼς ἡ γραφὴ φαίνεται εἰς τοῦ αὐτοῦ Κύμπη, στόρι βατζέλια³³ τέσσερα ἡμισυ καὶ ἓνα κοττόπουλο 4 1/2, νὰν τὸ παίρῃ τὸ σπιτάλιο διὰ τὴν ψυχὴ μου καὶ γονέω μου αἰωνίως ἀπὸ δαύτους³⁴. Καὶ ἔτσι τελειώνω τὴν παροῦσα μου

21. Σὲ ἰσόποσες (ἀκριβοδικαίες) μέ-
χρι τοῦ ἐλαχίστου μερίδες.

22. Ἐνίσχυση.

23. Νὰ ἀφαιροῦνε ἀπὸ τὸν λογαριασμό.

24. Ἀπὸ αὐτὴν.

25. Τὸ ταμεῖο ἐξαγορᾶς αἰχμαλώτων
ἀπὸ τοὺς πειρατῆς.

26. Ὀρφανοτροφεῖα, νοσοκομεῖα καὶ
γεροκομεῖα.

27. Ἐδαφονόμιο.

28. Ἡ οἰκογένεια Σαλονικιοῦ ἢ Σα-
λονικιοῦ ἔχει ἐκλείψει τῶρα ἀπὸ τὴ
Ζάκυνθο.

29. Χρυσὰ βενετσιάνικα νομίσματα

ἴσα τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη μὲ 200 ἄσπρα.

30. Βικέντιος Κύμβης, συμβολαιο-
γράφος Ζακύνθου (πράξεις του ἀπὸ 25
Νοεμβρίου 1575 - 2 Φεβρουαρίου
1608).

31. Νοίκιασμα (ἐδῶ ἀγροτικοῦ κτή-
ματος).

32. Οἰκογένεια Ταβουλάρη, προερχό-
μενη ἀπὸ τὴν Λακωνία (ἀρχὲς 16ου
αἰῶνα) καὶ σωζόμενη ἕως τῶρα στὴ
Ζάκυνθο.

33. Κάθε βατσέλι ἰσοδυναμεῖ μὲ 65
ἐνετικὲς λίτρες.

34. Ἀπὸ αὐτούς.

διαθήκη, νὰ εἶναι βεβαία καὶ στερεά, ὡς καθὼς θέλω ὑπογράψει, καὶ τῷ Θεῷ δόξα.

Ἐγὼ Τζώρτζης Ρουκάνης ἔκαμα τὴν ἄνωθε διαθήκη μὲ τὸ ἴδιο μου χέρι.

4

Κόπια

[φ. 1α] † Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν, ἔτει ἀπὸ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως 1678 Μαγίου 22, εἰς τὸν Αἰγιαλὸν τῆς πόλεως Ζακύνθου, εἰς τὴν σκοντροάδα¹ τῆς Κυρίας τῆς Ὀδηγήτριας², εἰς τὸν οἶκον τῆς εὐγενῆς κυράτζας Ἰππόλιτας, χήρας τοῦ ποτὲ εὐγενῆ καὶ ἐτζελεντίσσιμου³ σινιὸρ Καμίλλου Ρώμα⁴ δοτόρ, ἀνακραζόμενος ἐγὼ ὁ νοτάριος καὶ οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι τίμοι μάστρες, παρακαλεστοὶ ἀπὸ τὴν εὐγενῆς κυράτζα Σταθούλα, θυγάτηρ τοῦ ἄνωθεν ποτὲ σινιὸρ Καμίλλου, διὰ νὰ κάμη τὴν μαροῦσαν τῆς διαθήκη, ἠῤῥισκόμενη ἄρρωστη εἰς τὸ κρεβάτι, καὶ ἔχοντας χάριτις Χριστοῦ τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς, ἐρωτήθη ἂν ἀφήρη κανένα πρᾶμα στοὺς σκλάβους ἢ ὀσπιτάλε, καὶ εἶπε δὲν ἀφήρω, μόνον θέλω ὅτι ἂν μοῦ ἔλθῃ θάνατος, νὰ εἶχαν μὲ θαύσουν εἰς τὸν ναὸν τοῦ τιμίου Προδρόμου εἰς τὸ Κάστρο⁵, εἰς τὸ ταφεῖο μας. Ἐτι λέγει τὸ μερτικό μου ὄλο ὅποῦ μοῦ ἀπαρθενεύει⁶ ἀπὸ τοῦ πατέρα μου, καὶ κάθε ἄλλο ὅποῦ μοῦ ἀπαρθενεύει εἰς κάθε καιρὸν διὰ κάθε λοῆς μόνον, τόσον μόνιπλε⁷, ὡσὰν καὶ στάμπιλε⁸ στὸ μερτικό μου, τὸ ἀφήρω τῆς μάνας μου τῆς εὐγενῆς κυράτζας Ἰππόλιτας νὰν τὸ γοδέρη⁹ ἕως ζωῆς τῆς δίχως νὰν τηρε διασειση τινάς, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της νὰ πηγαίη εἰς τὸν ἀδερφό μου τὸν εὐγενῆ σινιὸρ Μπόρτολο καὶ εἰς τὴν κληρονομία του, ὁ ὁποῖος νὰ ἀγροικᾶται καὶ διὰ κληρονόμος μου,

1. Συνοικία.

2. Βλ. Ντ. Κονόμος, *Ναοὶ καὶ μονῆς στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σσ. 81 - 82.

3. Ἐξοχώτατος.

4. Βλ. Eug. Rizo-Rangabè, *Livre d'Or de la noblesse Ioniennne*, tom. III : Zante. Athènes 1927, σελ. 222. Ὁ Καμίλλος Κανδιάνου Ρώμας εἶχε ἕνα γιό, τὸν Μπόρτολο ἢ Δράκο καὶ τέσσερες θυγατέρες. Παντρεύτηκε τὴν Ἰππόλιτα Μοτζενίγου. Ἡ ἀνέκδοτη διαθήκη του (8 Αὐγούστου 1666) καὶ

κωδίκελος (10 Αὐγούστου 1666) σωζόμενη στὶς πράξεις τοῦ συμβολαιογράφου Ζακύνθου Β. Μπονσινιὸρ θὰ δημοσιευθῇ ἀργότερα σὲ ἄλλη ἐργασία μας.

5. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος τοῦ Κάστρου. Βλ. Ντίνος Κονόμος, *Ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σσ. 63 - 65.

6. Μοῦ ἀνήκει.

7. Κινητά.

8. Ἀκίνητα.

9. Νὰ τὸ χαίρεται.

καὶ ἂν ἤθελε ἀπεθάνει δίχως κληρονομία, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὸ δώσει, νὰ ἠμπορῇ εἰς τὸν θάνατόν του νὰ τὸ δισπονέρῃ¹⁰ ὡς θέλει καὶ βούλεται, δίχως νὰ ἠμπορῇ νὰ τονε διασεῖση τινάς, καὶ τὴν κασέλλα μου, μὲ ὅ,τι ἠδύρσκειται νὰ ἔχη μέσα, [φ. 1β] θέλω ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰν τὰ μοιράζουσι εἰς τοὺς φτωχοὺς διὰ τὴν ψυχὴν μου, καί, ἂν δὲν ἤθελαν τὰ δώσουσι, νὰ εἶχαν μοῦ ρεστέρει κόντο¹¹ ἐνώπιον Θεοῦ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἔτι λέγει ἐξεκαθαρίζω ὅτι ἂν ἤθελε προμορῶρ¹² ὁ ἀδερφός μου δίχως κληρονομία ἀπὸ τὴν μάνα μου, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὸ δώσει, θέλω ἐτότες ὅτι ντόπο¹³ τοῦ θανάτου τῆς ἀπῆς μου μητέρας νὰ πηγαίνῃ ὄλο μου τὸ προῖμα μερτικὸ μου, καὶ ὅ,τι μοῦ ἀσπετάρει¹⁴ εἰς τὴν ἀδερφή μου τὴν εἰγενῆς κυράτζα Ρουσέττα, συμβία τοῦ εἰγενῆ σινιὸρ Μάρκον Μαρτινέγκου¹⁵, καὶ εἰς τὴν κληρονομίαν τῆς. Καὶ οὕτως ἔκαμε τέλος, θέλοντας ὅτι ἡ παροῦσα τῆς διαθήκη νὰ εἶναι διὰ πρώτη καὶ ὑστερή τῆς διόρθωσις, καὶ νὰ ἔχη τὸ στέρεον, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς τοὺς αἰῶνας, ὑπὸ μαρτυρίας τοῦ ἐδλαβεστάτου καὶ λογιωτάτου ἱερέως κυρίου Ἀνδρέα Μοροτζανέττη¹⁶ πρωτοψάλτη, σινιὸρ Δημητρίου Κατήφορου¹⁷ καὶ σινιὸρ Νικολάου Βενιέρ¹⁸, λεγομένου Κεντρωτῆ. † Ἀνδρέας Ἱερεὺς Μοροτζανετῆς ψάλτης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθε. † Δημήτρης Κατήφορος μαρτυρῶ ὡς ἄνωθε. † *Nicolo Venier detto Chendroti fui presente.*

Χριστόφαλος Βασμουῶλος¹⁹ νοτάριος

5

1788: Ἰανουαρίον 18, ἔ. π. ἐνεφανίστη ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ κάτωθεν γεγραμμένου ἐφημερίου τῆς Θεοτόκου Ὀδηγητρίας ὁ παρὼν κύριος

10. Διαθέτη, διατάττη.

11. Νὰ μοῦ δίνῃ λογαριασμό.

12. Ἄν προαποθάνῃ.

13. Μετὰ, ὕστερα.

14. Ὅ,τι περιμένω νὰ λάβω.

15. Μᾶρκος Προκοπίου Μαρτινέγκος, γόνος ἀρχοντικῆς οἰκογένειας τῆς Ζακύνθου.

16. Ἡ οἰκογένεια Μοροτζανέττου ἔχει ἐκλείψει τώρα ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο.

17. Δημήτριος Κατήφορος, ὁ πατέρας τοῦ περιώνυμου Ζακυνθινοῦ ἱεροκήρυκα καὶ λόγιου Ἀντωνίου.

18. Οἰκογένεια ἀπὸ τὴν Κρήτη. Βλ. Ντίνος Κονόμος, *Κρητικοὶ στὴ Ζάκυνθο*, Ἀθήνα 1970, σελ. 12.

19. Συμβολαιογράφος Ζακύνθου (πράξεις του ἀπὸ 14 Ἰουλίου 1671 ἕως 3 Δεκεμβρίου 1689). Βλ. Ντ. Κονόμος, *Κρητικοὶ στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σελ. 12.

Κυριαζῆς τοῦ ποτὲ Κωνσταντῆ Καλπαζῆ¹ ἐκ Πελοποννήσου, ἀπὸ Τριπολιτζᾶ, καὶ κύριος Ἱερώνυμος Ἀνδρόνικας², καὶ κύριος Δημήτριος Καλάβριας³, ἀναγνώστης, ἐπίτροποι τοῦ σοφολογιωτάτου ἱερέως κυρίου Ἰωάννου Λίτινα⁴, ἰνβεστίδος⁵ εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, κάτοικος εἰς τὴν παρὼν νῆσον, ὁ ὁποῖος ἔχοντας εὐλάβειαν εἰς τὸν παρόντα θεῖον ναόν, θέλει εἰς αὐτὸν καὶ πιάνει ἐνορίαν, ὡς εἶναι καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἐνοριῖται, ἔχοντας ὅλα τὰ βάρη ὡς καὶ τῶν ἐπιλοίπων, λαμβάνοντας ἀπὸ τὸν ἐφημέριον ὅλας τὰς ἱεροπραξίας, ὡς καὶ πᾶσαν ἐνορίτην, καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του νὰ θάπτεται εἰς τὸν αὐτὸν θεῖον ναόν, καὶ ὁμοίως οἱ ἐρχόμενοι του, καὶ βεβαιώνει ὑπὸ χειρὸς του εἰς μαρτυρίας.

Κυριαζῆς Κωνσταντίνου Καλπαχτζῆ βεβαιώνω.

Δημήτριος Καλάβριας ἐπίτροπος Λίτινος μαρτυρῶ.

Ἱερώνυμος Ἀνδρόνικας ἐπίτροπος Λίτινα μαρτυρῶ.

Νικόλαος Λυκούτζης⁶ μαρτυρῶ.

Θεοδωράκης Στέφανος⁷ μαρτυρῶ.

Παρθένιος Νικολόπουλος⁸ ἱερεὺς ἐφημέριος τῆς Θεοτόκου Ὁδηγητρίας ἔκαμα τὸ παρὼν ἔτσι παρακαλεστὸς ἀπὸ τὸν ἄνωθεν κύριον Κυριαζῆ Κωνσταντῆ Καλπαχτζῆ καὶ μαρτυρῶ.

1788 Γεναρίου 22, ἔ. π.

Ἡ παρὼν μοῦ ἐπροσφέρθη ἀπὸ κύριον Κυριαζῆ Κωνσταντῆ Καλπατζῆ, καὶ ἐπίτροπος Λίτινος, διὰ νὰ τὴν ἀπεράσω εἰς φίλτζα⁹ μου εἰς φύλαξιν, καὶ νὰ λάβῃ ἀντίγραφον πᾶσα εἰς ὅπου τοῦ χρειαστῆ καὶ τὰ ἐξῆς¹⁰.

1. Ἡ οἰκογένεια Καλπαχτζῆ ἔχει ἐκλείψει ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο. Ὁ Κυριαζῆς Κωνσταντῆ Καλπαχτζῆ, στὸ τέλος τῆς ὑπογραφῆς του σημειώνει τὴν τεκτονική του ιδιότητα.

2. Οἰκογένεια Ἀνδρόνικα μὴ σωζόμενη σήμερα στὴ Ζάκυνθο.

3. Ἐπίσης ἡ οἰκογένεια Καλάβρια ἔχει ἐκλείψει κι' αὐτὴ ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο.

4. Ἰωάννης Λίτινος (1731 - 1805), ὁ περίφημος θεολόγος καὶ λόγιος. Βλ. Ντ. Κονόμος, *Κρητικοὶ στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σελ. 38, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

5. Περιβολὴ ἀξιώματος, ἐξουσία. Ὁ Ἰωάννης Λίτινος εἶχε λάβει προηγου-

μένως ἀπὸ τὴν Βενετσιάνικη Γερουσία ὡς *jus patronato* τὴν ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου Ὁδηγητρίας στὴν πόλη τῆς Ζακύνθου.

6. Λυκούτση· οἰκογένεια στὴ Ζάκυνθο, ποὺ ἔχει ἐκλείψει τώρα.

7. Θεόδωρος Στεφάνου, ὁ πατέρας τῶν Φιλικῶν Ἰωάννη καὶ Παναγιώτη. Βλ. Ντ. Κονόμος, *Ζακυνθινὸι Φιλικοί*, Ἀθήνα 1966, σελ. 49.

8. Ἡ Μοραΐτικη οἰκογένεια Νικολοπούλου δὲν σώζεται τώρα στὴ Ζάκυνθο.

9. Φάκελος ἐγγράφων.

10. Δὲν ὑπάρχει στὸ χειρόγραφο ὑπογραφή τοῦ Ζακυνθινοῦ συμβολαιογράφου.

6

Eccellenza

(16 Novembre 1805 S(til) V(ecchio) Presentato dal Redo D. Nicolò Cottusi)

Il Revº Papà Nicolò Cottusi che è uno degli aspiranti alla officatura del Sacro Tempio della B(eatissima) V(ergine) Odigitria in cui è parrocchiano, trovando che la prossima convocazione del Capitolo che deve eleggere l' officiatore sarebbe illegalmente fatta ed in violazione delle relative Leggi Municipali perchè gli Procuratori sono stati eletti sino da già sei anni, ciò che è contrario alla Loro disposizione incorrendo alla questione non posson essere confermati nè rielletti se non dopo un biennio, perciò il supplicante implora che si sospenda la ballottazione per l' officatura fissata per il 19 corrente, giorno di Domenica, onde preceda la sostituzione di nuovi Procuratori che legalmente presiedano alla convocazione e si destini poscia la successiva Domenica per l' elezione dell' Officiatore.

D. Nicolò Cottusi

[Μετάφραση]

Ἐξοχώτατε

(16 Νοεμβρίου 1805 Π. Ἑ. Ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Δ. Νικόλα Κοτούζη).

Ὁ αἰδεσιμώτατος Παπᾶ Νικόλαος Κοτούζης¹, εἰς ἐκ τῶν ὑποψηφίων διὰ τὸ λειτούργημα τοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Μακαριωτάτης Παρθένου Ὁδηγητρίας, οὗ τυγχάνει καὶ ἐνορίτης, θεωρῶν ὅτι ἡ προσεχὴς πρόσκλησις τοῦ συνεδρίου, τὸ ὁποῖον θὰ προβῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἱερέως ἐγένετο παρανόμως καὶ κατὰ παράβασιν τῶν σχετικῶν κοινοτικῶν νόμων, δεδομένου ὅτι οἱ Ἐπίτροποι ἔχουν ἐκλεγῆ πρὸς ἐξαετίας ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν διάταξιν ἣτις ἀπαγορεύει τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἐπανεκλογὴν αὐτῶν πρὸ τῆς παρελεύσεως διετίας, διὰ ταῦτα ὁ αἰτῶν ἰκετεύει ὅπως ἀναβληθῆ ἡ ἐκλογὴ ἡ ὀρισθεῖσα διὰ τὴν 19 τρέχοντος, ἡμέραν Κυριακὴν, ἵνα προηγηθῆ ἡ ἀντικατάστασις των διὰ νέων Ἐπιτρόπων, οἵτινες νὰ προβοῦν νομοτύπως εἰς τὴν σύγκλησιν (τῶν Ἐνοριτῶν), ὀρισθεῖ δὲ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐπομένη Κυριακὴ διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐφημερίου.

D. Nicolò Cottusi

1. Γύρω ἀπὸ σχετικὴ αἴτησις τοῦ Ν. Κοτούζη ἢ Κοτούζη νὰ διορισθῆ ἀργότερα ἐφημέριος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου Ὁδηγητρίας Ζακύνθου βλ. Α. Χ. Ζώης, *Κοτούζης Ν. περ. «Ἀνά-*

*πλασις», ἀρ. 12 - 13 (1923), σελ. 202. Γιὰ τὸν Κοτούζη ἐπίσης βλ. καὶ στὰ βιβλία μας *Κοτούζικὰ*, Ἀθήναι 1962 καὶ *Ζακυνθῖοι σατιρογράφοι*, Ἀθήναι 1962, σσ. 13 - 17.*

7

[φ. 1α] 1826 χιλίους οκτακοσίους εἴκοσι ἕξη, Δεκεμβρίου 24 εἴκοσι τέσσερες, ἔτους παλαιοῦ.

Ἐκράχτηκα ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος ἀπὸ μέρος τῆς εὐγενοῦς κυρίας Βασιλικῆς Μαρτελάου, χήρας τοῦ τώρα ποτὲ λογιωτάτου διδασκάλου Ἀντωνίου Μαρτελάου¹, ὡς μυστικός της κονφιδέντες², εἰς τὴν κατοικίαν της κείμενη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Θείας Ἀναλήψεως³, ἡ ὁποία ἔχει τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς, ἀγκάλα ἄρρωστη εἰς τὸ σῶμα, διὰ τὴν τῆς κάμου καὶ περιγράψω τὴν παροῦσαν της διαθήκην τζεδολάρε, διὰ τὴν προβάλλη ἔπειτα εἰς πράξεις δημοσίου νοταρίου, διὰ τὴν λάβη τὴν βεβαίωσίν της καὶ ἐκπλήρωσίν της κατὰ τοὺς νόμους. Καὶ ἔτσι καὶ ἐγὼ περικαλεστός περιγράψω τὸ ὅσον αὐτῇ μοῦ διορίζει. Ἔτι λέγει ἀπαρτᾶ τοῦ ἐφημερίου τῆς Θεοτόκου Φανερωμένης⁴, ὅθεν θέλει θαπτῆ εἰς τὸ μνημεῖο τοῦ γαμβροῦ της κυρίου εὐγενοῦς Δόκτορος Δημητρίου Πλέσσα⁵, ὅθεν ἐθάπτηκαν οἱ τώρα ποτὲ ἠγαπημένοι της θυγατέρα κυρία Κατίνα, ἐγγόνια της καὶ συμβίος της. Ἀφίνει λέγω τοῦ ἐφημερίου τοῦ αὐτοῦ θείου Ναοῦ τάλαρα οκτώ, διὰ δύο σαρανταλείτουργα, ὅπου θέλει τῆς ψάλλη εἰς ὄφελος τῆς ψυχῆς της. Ἀφίνει εἰς τὴν κάσαν τῶν πτωχῶν Ἱερῶν⁶ τάλαρα τέσσερα διὰ μίαν φορὰν τόσον, ἕτερα τάλαρα δύο εἰς τὰ σπιτάλια καὶ ἕτερα δύο εἰς τὲς φυλακές, ὡς ὁμοίως τάλαρα τέσσερα εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον⁷ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ μας, τὰ ὁποία ὅλα θέλει τὰ δίνει καὶ πληρώνει ὁ ἄνωθεν ἠγαπημένος γαμβρός της, κύριος δοτὸρ Πλέσσας, τοῦ ὁποίου δίδει χρέος ἀκόμη τὴν κάμνη τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς της, καὶ ἔξοδα τῆς θανῆς της, καὶ τὴν κάμνη καὶ κάθε τῶν ψυχῶν ὅλα ἐκεῖνα ὅπου εἶναι χρέος τῶν καλῶν χριστιανῶν.

1. Ἡ Βασιλική - σύζυγος τοῦ φιλελεύθερου ρασοφόρου καὶ λογίου Ἀντωνίου Μαρτελάου, δασκάλου τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Φώσκολου καὶ τοῦ Κάλβου - ἦταν κόρη τοῦ Δημητρίου Τζελαῖτη, ποῦ εἶχε τὸ παρωνύμιον Μαρτελάος. Βλ. Ντίνος Κονόμος, *Τὸ Ζακυνθινὸ ῥάσο στὴν Ἐθνεγερσία*, (ὑπὸ ἔκδοσιν) βιογραφία τοῦ Ἀντωνίου Μαρτελάου, σσ. 7 - 30 καὶ δύο ἀνέκδοτες διαθῆκες τοῦ ἴδιου, σσ. 75 - 83.

2. Ἐμπιστος, ἐμπιστευτικός.

3. Βλ. Ντ. Κονόμος, *Ναοὶ καὶ μονεὲς στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σσ. 69 - 70.

4. Βλ. Ντ. Κονόμος, *Ναοὶ καὶ μονεὲς στὴ Ζάκυνθο*, ἔ. ἀ., σσ. 11 - 26.

5. Δημήτριος Ἰωάννου Πλέσσας (1783 - 1859), δραστήριος Ζακυνθινὸς Φιλικός.

6. Ἱερὸ Ταμεῖο (κάσα πτωχῶν ἱερῶν) ἰδρύθηκε στὴ Ζάκυνθο τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1789, μετὰ σκοπὸ τὴν περιθάλψη τῶν πασχόντων ἱερωμένων μελῶν του.

7. Βλ. Α. Χ. Ζώη, *Ὁ Ἅγιος Τάφος καὶ ἡ Ζάκυνθος*, περ. «Ἐκκλησιαστικός Φάρος», ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τόμος τέταρτος, ἔτος Β', 1909, σελ. 255.

νῶν. "Ἐτι λέγει ἀπαρατᾶ τοῦ αὐτοῦ της γαμβροῦ κυρίου Πλέσσα εἰς λεγάτο⁸ τὸ ἀμπέλι ἀξινάριων⁹ εἴκοσι, περισσότερον ἢ ὀλιγότερον, ὅσον εἶναι καὶ εὐρίσκεται, κείμενον εἰς τοῦ Σκανδαλιού¹⁰, ὀβέρο¹¹ Παλιοκαμάρα, εἰς τὴν ἐλευθερίην του ἐξουσίαν καὶ κυριότητα, μὲ χρέος ὅμως τοῦ αὐτοῦ, νὰ δίδῃ τοῦ κάτωθην μου κληρονόμου τάλαρα δέκα πέντε τὸν κάθε χρόνον ἕως ὅπου ζῆ ἢ κυρία Μαργέτα Μαρτελάου, ἢ κουνιάδα της, διὰ νὰ ἔχη ὁ αὐτὸς κληρονόμος της νὰ πληρώνη πρὸς τὴν αὐτὴν κουνιάδα της τὸ οὐζο φροῦτο¹², ἤγουν τὴν ζωοτροφίαν, ὅπου τῆς ἀπαράτησε, ὁ τώρα ποτὲ μακαρίτης Ἀντώνιος Μαρτέλαος, ὁ ἀδελφός της, βάνοντας ὁ αὐτὸς κληρονόμος τὸ ὅτι περισσότερον ἤθελε χρειασθῆ διὰ τὴν ζωοτροφίαν. "Ἐτι λέγει ἀπαρατᾶ¹³ τοῦ αὐτοῦ [φ. 1 β] κυρίου Πλέσσα γαμβροῦ της, καὶ τὴν ἀτζιόν¹⁴ ὅπου ἔχει αὐτὴ διὰ νὰ λάβῃ τὸν κῆπον μὲ κάθε του δικαίωμα τοῦ προικιοῦ της, ὅπου ἀποξένωσεν ὁ τώρα ποτὲ ἀνὴρ της πρὸς τὴν φαμελίαν κόντε Λούντζη¹⁵ καὶ ἂν κατὰ τύχην καὶ ἤθελεν ἢ αὐτὴ διατάκτρα ἐξερεζιτάρη¹⁶ τὴν αὐτὴν ἀτζιόνε ζώντας της θέλει ἠμπορεῖ ὁ αὐτὸς κύριος Πλέσσας νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν κρίσιν ἢ καὶ νὰ λάβῃ καὶ τὴν κυριότητα τοῦ αὐτοῦ ἀγαθοῦ, ἔαν ἤθελε ἐπιτύχη τῆς αὐτῆς διατάκτρας νὰ τὸ λάβῃ ζώντας της, ἠμπορώντας, καθὼς εἶναι τὸ δίκαιον, ἢ ἄνωθεν εὐγενῆς φαμελιά τοῦ κόντε Λούντζη, νὰ λάβῃ τὰ ρισαρτζιμέντα¹⁷ της διὰ τὸ ἐσπόροσο¹⁸ ὅπου ἔκαμε ἀπὸ τὴν κληρονομίαν ὅπου κάτωθεν θέλει ἀπαρατήσῃ. "Ἐτι λέγει ἀπαρατᾶ τῆς ἠγαπημένης της ἀναθροφτῆς Ρουμπίνας εἰς λεγάτο¹⁹ τὸ λιβέλλο σταφίδα μισὴ χιλιάδα, ὅπου λαβαίνη χρονικῶς ἢ ἄνωθεν διατάκτρα ἀπὸ τὸν ἠγαπημένον της ἀνεπιὸν εὐγενῆ κύριον Διονύσιον Μαρτελάον ποτὲ Μπέμπου, διὰ νὰ τὰ ἔχη καὶ χαίρεται καὶ κάνει εἰς αὐτὸ ὅ,τι θέλει καὶ βούλεται, καθὼς ὁμοίως τῆς ἀπαρατᾶ δέκα ἀξινάρια στα-

8. Κληροδότημα, δωρεά.

9. Ἀξινάρι (τό)· ἔκταση γῆς γιὰ τὴν καταμέτρηση τῶν ἀγρῶν, κ.λ.π.

10. Τοποθεσία στὸ χωριὸ Γαϊτάνι. Ἀναφέρεται σὲ τοπικὰ συμβόλαια ἀπὸ τὰ 1478.

11. "Ἦτοι, δηλαδή.

12. Σὲ ἄλλα παλαιότερα τοπικὰ συμβόλαια βρῖσκει κανεὶς τὴν παράλληλη ἀρχικὴ λέξη «οὐζουφρουτουάρη», ποὺ σημαίνει χρησιμοποιεῖ γιὰ δική του χρῆση, ἐπικαρποῦται.

13. Κληροδοτεῖ.

14. Πράξη.

15. Οἰκογένεια ἐγκαταστημένη στὴ Ζάκυνθο ἀπὸ τὴν Μεθώνη (1504). Ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τούτη κατάγεται ὁ γνωστός ἱστορικὸς Ἑρμᾶνος Ἀναστασίου Λούντζης (1806 - 1868).

16. Ἐγείρει.

17. Ἀποζήμιωση.

18. Γιὰ τὸ μέρος.

19. Κληροδότημα.

φίδα ἀπὸ ἐκεῖνες ὁποῦ ἔχει καὶ ποσεδέρει²⁰, εἰς τὸ Ἀγριοκοράμπι²¹, τόπος βάκονος²² λεγόμενος τῆς Ἀγραπιδίας, καὶ ἀπὸ αὐτὲς θέλει λάβῃ ἀκόμη καὶ ἓνα ἕτερον μερτικόν, ὅσον φθάνει διὰ νὰ πληρωθῇ εἰς τὰ τζεκκίνια²³ ἑκατό, ὁποῦ μὲ τὴν διαθήκην της τῆς ἀπαράτησε ἡ κυρία Κατίνα θυγατέρα τῆς αὐτῆς διατάκτρας, ὡς ὁμοίως τῆς ἀπαρατᾶ καὶ τὸ ἀμπέλι, ὅσον εἶναι καὶ εὐρίσκεται, κείμενον εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον²⁴, ὅπου τὸ δουλεύει, εἰς παντοτινὴν σεμπριαν, ὁ Διονύσιος Φαραός. Τῆς ἀπαρατᾶ ἀκόμη καὶ τὸ λιβέλλο γρόσια τέσσερα, ὁποῦ τῆς πληρώνει χρονικῶς ὁ Ἰωάννης Κατζαρός, ὁμοῦ μὲ τὸν Πέτρον Μοραίτη, διὰ νὰ ἔχη ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ κἀνῃ ὅ,τι θέλει καὶ βούλεται. Ἐπι λέγει τῆς ἀπαρατᾶ τὸ παρὸν σπίτι, διὰ νὰ κατοικᾷ ἕως ὁποῦ ζῆ, καθὼς εἶναι καὶ εὐρίσκεται, ἤγουν μὲ ὄλην της τὴν μομπίλια²⁵ ὁποῦ εἶναι μέσα εἰς αὐτό, ἢ ὁποῖα θέλει εἶναι τῆς ἐλευθέρης ἐξουσίας της, λέγω τῆς ἐλευθέρης ἐξουσίας της, καὶ τὴν προπριετᾶ²⁶ τοῦ αὐτοῦ ὁσπιτιοῦ τὴν δεσπονέρη²⁷ τώρα ὡς ἀκολουθεῖ, ἐὰν ἡ ἐκκλησία τῆς Θείας Ἀναλήψεως ἤθελε μείνη τελείως εἰς ὄφελος τῆς ἀδελφότητος, εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἀπαρατᾶ τὸ ἄνωθεν σπίτι εἰς ὄφελος τοῦ αὐτοῦ θείου ναοῦ, διὰ νὰ μνημονεῦεται αἰωνίως, τόσον αὐτή, ὡσὰν καὶ ὁ τώρα ποτὲ ἀνὴρ της, καὶ θυγατέρα της Κατίνα, ἀλλ' ἐὰν εἰς περίστασιν καὶ ἡ αὐτὴ ἐκκλησία δὲν ἤθελε μείνη εἰς τὴν ἀδελφότητα, τότε θέλει λαβαίνει τὸ αὐτὸ ὁσπίτιον ὁ κάτωθεν μου κληρονόμος. Ἐπειδὴ καὶ ὅταν ἤθελε ἡ ἀδελφότητα λάβῃ τὴν ἄνωθεν ἐκκλησίαν εἶναι χρειαζόμενο νὰ ζητηθῇ ἡ ἄδεια ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, διὰ νὰ κυρωθῇ τὸ αὐτὸ λεγάτο ὁποῦ ἀπαρατᾶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο ἐκλέγει διὰ κομισαρίους²⁸ τοὺς εὐγενεῖς κυρίους Σπυρίδων Μαρτελάον, τὸν ἀνιψιὸν της [φ. 2α] καὶ τὸν δοτὸρ Πλέσσαν, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν αὐτὴν ἄδειαν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς Διοικήσεως, ὅθεν καὶ μὲ τὰ νόμιμα μέσα ὁποῦ τυχαίνουν, καὶ ἂν κατὰ τύχην, ὁποῦ δὲν τὸ ἐλπίζει, καὶ ἡ αὐτὴ Σεβασμία Διοίκησις δὲν ἤθελε συντρέξῃ εἰς τὸ αὐτὸ ζήτημα εἰς ὄφελος μίας πάμπτωχης ἐκκλησίας, ἐτότες ἀπαρατᾶ τὸ ἄνωθεν σπίτι, ὡς καὶ εἰς τὴν πρώτην περίστασιν, τοῦ κάτωθεν της

20. Διακατέχει.

ὅπου παλιότερα ὑπῆρχε μονὴ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου.

21. Ἄλλη ὀνομασία τῆς τοποθεσίας Παλιοκαμάρα (βλ. παραπάνω στὸ κείμενο τοῦ συμβολαίου).

25. Ἐπιπλοσκευή.

22. Τόπος ἄδειος, χέρσος.

26. Ἴδιοκτησία.

23. Τζεκκίνι (τὸ)· Βενετσιάνικο χρυσὸ νόμισμα.

27. Διορίζει.

28. Ἐπιμελητές, φροντιστές, ἐντολοδόχοις.

24. Τοποθεσία στὸ χωριὸ Γαϊτάνι,

κληρονόμον. Ἔτι λέγει ἀπαρᾶ τοῦ εὐγενοῦς κυρίου Διονυσίου Δαμουλιάνου²⁹, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβε καὶ καθημερινῶς λαμβάνει πολλότατες χάρες καὶ περιποιήσεις τὲς πλέον γενναῖες, λέγω τοῦ ἀπαρᾶ ἓνα κομμάτι ἀμπέλι ὁποῦ κυριεύει κείμενον εἰς τὸ Ἄγριοκάμπι, τόπος βάκουος ἀξιναρῶν δώδεκα ἰντζίρα,³⁰ νὰ τὸ κάνη, μὲ τὴν εὐχὴν τῆς, ὅτι θέλει καὶ βούλεται. Ἔτι λέγει, ἐπειδὴ καὶ ἡ τώρα ποτὲ κυρία Κατίνα Μαρτελάου, ἡ θυγατέρα τῆς, νὰ ἐδιώρισεν μὲ τὴν διαθήκην τῆς 15/27 Ἰουνίου 1815 δεκαπέντε προβαλμένη εἰς τὲς πράξεις τοῦ εὐγενοῦς κυρίου Δραγανίγου Ψημάρη³¹ Νοταρίου, νὰ ἐδιώρισεν ὅτι εὐγάνοντας τὰ ἄνωθεν τζεκκίνια ἑκατὸ ὁποῦ ἀπαράτησεν τῆς ρηθείσης Ρουμπίνας, ἀπὸ τὴν ἀκίνητὴν τῆς προΐκαν, τὸ ἐπίλοιπον προᾶγμα τοῦ προικίου τῆς νὰ μοιράζεται εἰς δύο μερικά, τὸ ἓνα εἰς ὄφελος τοῦ ποτὲ πατῆρος τῆς, καὶ τὸ ἕτερον εἰς ὄφελος τῶσων πτωχῶν κορασιδῶν τῆς παρούσης χώρας³², διὰ τοῦτο διορίζει ὅτι ἡ αὐτὴ διαθήτρια νὰ λάβῃ τὴν τελείαν ἐκπλήρωσίν τῆς, διὰ τὸ ὁποῖον τέλος ἐκλέγει διὰ κομισαρίους τοὺς ἄνωθεν κυρίους Σπυρίδων Μαρτελάου καὶ δοτὸρ Πλέσσα, διὰ νὰ ἔχουν αὐτοὶ νὰ κάμουν τὸ ἄνωθεν μισὸ ἀκίνητον προᾶγμα τῆς προίκας τῆς θυγατρὸς τῆς, εἰς τόσα μερίδια, καὶ μὲ ἐκείνους τοὺς τρόπους ὁποῦ γνωρίσουν ἀρμοδίους καὶ νὰ τὸ ἀσενιάρουν³³ εἰς προΐκαν τῶν ἄνωθεν πτωχῶν καὶ τιμημένων παρθένων. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ἄνωθεν διατάκτρα ἀπαράτησεν τὰ ἄνωθεν λεγάτα, ἤγουν τὸ ἀμπέλι εἰς τοῦ Σκανδαλιῶ ἢ Παλιοκαμάρα τοῦ ρηθέν[τος] κυρίου Πλέσσα, τὴν σταφίδα ἀξιναρῶν δέκα εἰς τὸ Ἄγριοκάμπι τῆς ρηθείσης ἀναθρεφτῆς τῆς Ρουμπίνας, καὶ τὸ ἀμπέλι εἰς τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν τοῦ κυρίου Δαμουλιάνου, τὰ ὁποῖα ὅλα ἦτον προικιὸν τῆς ρηθείσης κυρίας Κατίνας θυγατρὸς τῆς, διὰ τοῦτο θέλει λάβων τὸ ρισαρτζιμέντο τους οἱ ἄνωθεν πτωχὲς παρθένες ἀπὸ τὰ ἐπίλοιπα ὑποστατικά, σταφίδες καὶ λιοστάσι, ὁποῦ κείτονται εἰς τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν, διὰ νὰ λάβῃ οὕτως τὴν τελείαν ἐκπλήρωσίν τῆς ἢ διαταγὴ τῆς ἀγαπητῆς τῆς θυγατρὸς κυρίας Κατίνας. Ἔτι λέγει εἰς τὸ ἐπίλοιπον προᾶγμα, τῶσων προικίων τῆς, ὡσὰν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τοῦ ποτὲ ἀνῆρος τῆς, ἀπαρᾶ διὰ καθολικὸν τῆς [φ. 2β] κληρονόμον, καὶ ἔττι εἰς πᾶσαν τῆς ἀτζιὸν καὶ δίκαιον τὸν ἀνιψιὸν τῆς ἄνω εἰρημένον κύριον Σπυρίδωνα Μαρτελάου

29. Διονύσιος Δαμουλιάνος, Ζακύνθου Φιλικός.

30. Περίπου.

31. Γραδενίγος Ψημάρης, συμβολαιογράφος Ζακύνθου (πράξεις του ἀ-

πὸ 7 Ὀκτωβρίου 1787 ἕως 7 Μαΐου 1828).

32. Χώρα = ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου.

33. Διορίζουν.

τοῦ ποτὲ κυρίου Νικολάου, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ καλὰ ὁποῦ θέλει λάβῃ, θέλει ἔχει χρέος νὰ πληρώσῃ ὅλα τὰ βάρη τοῦ μακαρίτου ἀνὴρ της, καὶ ἐδικὰ της. Ἐτι λέγει καὶ περικαλεῖ τόσον αὐτόν, ὡσὰν καὶ τὸν ἠγαπημένον της ἀδελφόν κύριον Τζώρτζη, καὶ ἀντιπῖόν της κύριον Διονύσιον, νὰ θεωρήσων τὲς περιστάσεις της, καὶ μὲ ἐκείνην τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην ὁποῦ πάντοτε τῆς ἔδειξαν, νὰ μὴν ψυχρανθοῦν, ἐὰν δὲν ἠμπορεῖ νὰ δεῖξῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν καρδιάν της, καθὼς ἐπιθυμοῦσεν, ἐπειδὴ εἶναι φανερόν, ὅτι αἱ δυνάμεις της καὶ ἡ κατάστασις της δὲν τὸ συγχωρεῖ νὰ πράξῃ εἰς ἄλλον τρόπον, ἀπὸ ἐκεῖνο ὁποῦ ἐδιώρισεν μὲ τὴν παροῦσαν διαθήκην. Βλέποντας ὀφθαλμοφανῶς ὅτι σχεδὸν τὸ μισὸν προᾶγμα εἶναι ἀποξενομένον διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν ἀπὸ τὴν θυγατέρα της καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει κανένα δίκαιον διὰ νὰ πράξῃ διαφοροτικά, εἰς τὸ ἐπιλοιπον ὁποῦ εἶναι τῆς ἐξουσίας της δὲν ἠμπορεῖ εἰς ἄλλον τρόπον νὰ τὸ δεσπονήσῃ, δίχως νὰ λείψῃ ἀπὸ μεγαλύτερα χρέη καὶ ἀπὸ ὅσον τῆς ἐπαράγγειλε ὁ ποτὲ μακαρίτης ἀνὴρ της, τοῦ ὁποῖου ἡ θέλησις εἶναι διὰ αὐτὴν ἓνας νόμος ἀπαραίτητος. Ἐτι λέγει παρακαλεῖ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτοὺς τελείαν συγχώρησιν εἰς ὅ,τι τοὺς ἔπταισε. Ἐξεκαθαρίζει ὅτι μὲ τὰ ἄνωθεν λεγὰτα ὁποῦ ἀπαράτησεν τῆς ἀναθρεφτῆς της Ρουμπίνας μνέσκουν ἐκπληρωμένα ἐκεῖνα ὁποῦ μὲ τὲς διαθήκας τοὺς τῆς ἀπαράτησεν ὁ ποτὲ ἀνὴρ της Μαρτελάος καὶ θυγατέρα της κυρία Κατίνα, περικαλῶντας τὸν ἄνωθεν ἠγαπημένον της γαμβρόν κύριον δοτὸρ Πλέσσα νὰ ἀσιστέρη³⁴ καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἄνωθεν Ρουμπίναν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐγνώρισε πολλὰς φορὰς τὴν ζωὴν της καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὸν ἐκλέγει κομισάριον. Ἐξεκαθαρίζει καὶ διορίζει ἀκόμη ἡ ἄνωθεν διατάκτρα, ὅτι ἐπειδὴ καὶ νὰ εὐρίσκεται εἰς χεῖρας της καὶ εἰς τὸ παρὸν ὀσπίτιον της τὸ κινητὸν προᾶγμα προικίον τῆς ποτὲ θυγατρὸς της μέσα εἰς δύο κομμά³⁵, διὰ τοῦτο θέλει καὶ τὸ αὐτὸ προᾶγμα νὰ μοιράζεται διὰ τὴν ψυχὴν τῆς ποτὲ θυγατρὸς της, ἢ εἰς ὄφελος πτωχῶν ἢ εἰς ὄφελος τῶν πτωχῶν κορασίδων, καθὼς ἤθελε φανῆ τῶν ἄνωθεν κομισαρίων της. Οὕτως ἔκαμα τέλος εἰς τὴν παροῦσαν της τελευταίαν διόρισιν καὶ θέλει νὰ ἔχῃ τὸ βέβαιον, στέρεον καὶ ἀμετάσβεπτον εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐγὼ [φ. 3α] ὁ κάτωθεν κομφιτέντες της τὴν ἐδιάβασα ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους καὶ αὐτοὶ τὴν κομφερμάρουν, περικαλοῦντας με νὰ κάμω τὴν κόπιαν τῆς αὐτῆς ἀπὸ ἐμὲ ὑπογεγραμμένην, διὰ νὰ τὲς παρηγοσιάσῃ εἰς πράξεις δημοσίου Νοτάριου, ὡς εἶπαμεν. Οὕτως μὲ ἐπερικάλεσε νὰ γράφω καὶ ὑπογράφω.

34. Βοηθεῖ, προστατεύει, συντηρεῖ.   τραπεζιοῦ, πού ἔχει συρτάρια γιὰ τὴν

35. Κομμὸ (τό)· ἐπιπλο σὲ σχῆμα   τοποθέτηση τῶν ἐνδυμάτων.

Ἐθανάσιος Περτουζῆς περικαλεστὸς κομφιτέντες της ἔγραψα ἔξε-
καθαρίζοντας ὅτι ἔστοντας καὶ νὰ ἔκαμε τὴν παροῦσαν της διαθήκην
τζεδελόρα καὶ νὰ ἐφανέρωσεν τὴν ὕστερὴν της θέλησιν ἀγροικᾶ καὶ διο-
ρίζει νὰ εἶναι ἀνουλάδα κάθε ἄλλη ὁποῦ νὰ ἔκαμε εἰς πᾶσαν καιρόν,
θέλοντας ὅτι ἡ παροῦσα μόνον νὰ λάβῃ τὴν ἐκπλήρωσίν της.

Ἐθανάσιος Περτουζῆς περικαλεστὸς κομφιτέντες ἔγραψα.